

MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARDA EKOLOGIK ETIKANING FALSAFIY XUSUSIYATLARINI SHAKLLANTIRISH USULLARI

Suyunova Matluba

Abdusaidovna,

Termiz davlat pedagogika instituti

Maktabgacha ta'limda tarbiyani rashkil kafedراسي

o'qituvchisi

Annotatsiya. Ilmiy maqola maktabgacha yoshdagi bolalarda ekologik dunyoqarashni shakllantirish bilan bog'liq muammolarni tahlil qilishga bag'ishlangan. Maqolada erta bolalik davrida ekologik ongni rivojlantirishga ta'sir qiluvchi asosiy jihatlar ko'rib chiqiladi. Tadqiqot zamonaviy adabiyotlar va empirik ma'lumotlarni ko'rib chiqish, shuningdek, maktabgacha ta'lim tashkilotlarida pedagogik amaliyotni joriy etish tajribasiga asoslangan.

Kalit so'zlar: ekologik dunyoqarash , maktabgacha yoshdagi bolalar , shakllanish muammolari , ekologik ta'lim , pedagogik amaliyot , atrof-muhit , erta bolalik , ekologik ta'lim , pedagogik kompetentsiya , interfaol o'qitish usullari .

Абстрактный. Научная статья посвящена анализу проблем, связанных с формированием экологического мировоззрения у детей дошкольного возраста. В статье рассмотрены основные аспекты, влияющие на развитие экологического сознания в раннем детстве. Исследование основано на обзоре современной литературы и эмпирических данных, а также опыте внедрения педагогической практики в дошкольных образовательных организациях.

Ключевые слова: экологическое мировоззрение, дошкольники, проблемы формирования, экологическое образование, педагогическая практика, окружающая среда, раннее детство, экологическое образование, педагогическая компетентность, интерактивные методы обучения.

METHODS FOR THE FORMATION OF PHILOSOPHICAL FEATURES OF ENVIRONMENTAL ETHICS IN PRESCHOOL CHILDREN

Suyunova Matluba Abdusaidovna,

Termez State Pedagogical Institute

Teacher of the rashkil Department of education in preschool education

Abstract. The scientific article is devoted to the analysis of problems related to the formation of an ecological worldview in preschool children. The article considers the main aspects influencing the development of ecological consciousness in early childhood. The study is based on a review of modern literature and empirical data, as well as the experience of introducing pedagogical practice in preschool educational organizations.

Keywords: ecological worldview, preschoolers, problems of formation, environmental education, pedagogical practice, environment, early childhood, environmental education, pedagogical competence, interactive teaching methods

Kirish. Ekologik etika tushunchasi birinchi marta 70-yillarning o'rtalarida G'arb falsafasida paydo bo'lgan. Bugungi kunda ekologik axloq tushunchasi bilan belgilanishi mumkin bo'lgan g'oyalar ancha oldin ifodalangan. Sharq madaniyatlarining dunyoqarashlari dunyoning yagona organizm sifatidagi, barcha qismlari bir-biriga ta'sir ko'rsatadigan g'oyalarni o'z ichiga oladi. Ekologik axloq deganda biz ekotizimlarning yaxlitligini va inson hayotining munosib sifatini ta'minlaydigan inson va tabiat o'rtasidagi o'zaro munosabatlarning axloqiy tamoyillari to'plamini tushunamiz. Ekologik etika uzoq tarixiy taraqqiyot davomida inson va tabiatning o'zaro munosabati madaniyatida shakllangan va bugungi kunda ekologik madaniyat deb ataladigan muayyan qoidalarga asoslanadi.

Ekologiya va barqaror rivojlanish masalalari tobora dolzarb bo'lib borayotgan bugungi kunda bolalarda ekologik dunyoqarashni shakllantirishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Bolalik-bu ekologik savodxonlik asoslarini shakllantirishning asosiy davri, chunki aynan shu davrda shaxsning asosiy qadriyatlari va munosabatlari shakllanadi. Bolalarda atrof-muhitga ongli, mas'uliyatli munosabatni shakllantirish ekologik qarorlar qabul qilishga qodir kelajak fuqarolarni tayyorlashda muhim rol o'ynaydi. Ushbu tadqiqot maktabgacha yoshdagi bolalarda ekologik dunyoqarashni shakllantirish bilan bog'liq asosiy muammolarni o'rganadi, ushbu jarayonning muvaffaqiyatiga ta'sir qiluvchi omillarni aniqlaydi va maktabgacha ta'lim amaliyotida ekologik ta'limni samarali amalga oshirish uchun pedagogik strategiyalarni taklif qiladi .

O'sib borayotgan ekologik muammolarga duch kelayotgan zamonaviy jamiyat sharoitida maktabgacha yoshdagi bolalarda ekologik dunyoqarashni rivojlantirish mavzusining dolzarbligini ortiqcha baholab bo'lmaydi. Bolalar kelajakdagi yetakchilar va jamiyatning faol ishtirokchilari bo'lib, ularning ekologik xabardorligi sayyoramizning barqaror rivojlanishining kalitidir.

Bugungi bolalar iqlim o'zgarishi, biologik xilma-xillikning yo'qolishi va ifloslanish kabi ekologik muammolar keskinlashib borayotgan dunyoda ulg'aymoqda. Ularda o'z xatti-harakatlari oqibatlarini tushunish, tabiatni asrash

uchun mas'uliyatni rivojlantirish, barqaror kelajakni yaratishda faol ishtirok etishlarida ekologik dunyoqarashni shakllantirish zarur.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. Maktabgacha yoshdagi bolalarda ekologik dunyoqarashni rivojlantirish muammosi bo'yicha adabiyotlarni ko'rib chiqish ushbu muammoning turli jihatlarini qamrab oluvchi bir nechta asosiy toifalarni aniqlash imkonini beradi:

Psixologik va pedagogik jihatlar:

- M.M. Smailova boshlang'ich maktab o'quvchilarida ekologik dunyoqarashni shakllantirishning psixologik-pedagogik xususiyatlarini o'rganadi.

- H.E. Abdulshehidova didaktik o'yinlar orqali erta maktabgacha yoshdagi bolalarning ekologik dunyoqarashini shakllantirishni tavsiflaydi.

Ekologik ta'limning maqsad va vazifalari:

- M.G. Ashyrova bolalarga ekologik ta'lim va tarbiya berish muammolari va zaruriyatiga to'xtalib, ushbu ta'limning maqsadlarini belgilaydi.

- T.V. Nazarenko katta maktabgacha yoshdagi bolalarda ekologik ta'limni rivojlantirish muammosining nazariy asoslarini o'rganadi.

Shakllantirish texnologiyalari va usullari:

- T.A.Kozlovskaya va Yu.Yu.Peremyshlev kvest o'yinlari texnologiyasini maktabgacha yoshdagi bolalarda ekologik dunyoqarashni rivojlantirish vositasi sifatida tavsiflaydi.

- E.V.Grishchenko maktabgacha yoshdagi bolalarda ekologik dunyoqarashni shakllantirish masalasini ko'taradi.

Samaradorlik va natijalar:

- N.Yu.Mishchenko boshlang'ich maktab yoshidagi bolalarning jismoniy tarbiya jarayonida ekologik kompetentsiyasini shakllantirish bo'yicha tadqiqotini taqdim etadi.

Ekologik ta'limning zamonaviy shakllari va yo'nalishlari:

- I.V.Telnyuk va N.A.Bagayeva katta maktabgacha yoshdagi bolalar uchun ekologik ta'limning zamonaviy tendentsiyalari va formatlarini tahlil qiladi.

- G.N.Kazaruchik maxsus tashkil etilgan tadbirlarda katta maktabgacha yoshdagi bolalarning ekologik ta'limini o'rganadi.

Adabiy manbalardan olingan ma'lumotlarni umumlashtirish maktabgacha yoshdagi ekologik dunyoqarashni rivojlantirish muammosini har tomonlama ko'rib chiqish, turli yondashuvlar, usullar va tadqiqot samaradorligini aniqlash imkonini beradi.

Tadqiqot maqsadi: Tadqiqot ekologik ta'limning samarali usullari va texnologiyalarini ishlab chiqish maqsadida maktabgacha yoshdagi bolalarda ekologik dunyoqarashni shakllantirish muammolarini aniqlash va tahlil qilishga qaratilgan.

Tadqiqot maqsadlari:

1. Mavjud muammolarni tahlil qilish: Maktabgacha yoshdagi bolalarda ekologik dunyoqarashni shakllantirishdagi mavjud muammolarni ko'rib chiqish, ekologik ta'lim jarayonida yuzaga kelishi mumkin bo'lgan asosiy qiyinchilik va cheklavlarni aniqlash.

2. Samarali usullarni eksperimental o'rganish: Maktabgacha yoshdagi bolalarda ekologik dunyoqarashni shakllantirishning turli usullari va texnologiyalari samaradorligini baholashga qaratilgan eksperimental tadqiqot o'tkazish. Atrof-muhit haqida xabardorlikni oshirish va atrof-muhitga ijobiy munosabatni rivojlantirishda qaysi yondashuvlar eng samarali ekanligini aniqlash.

Xulosa. Ekologik axloq tamoyillari asosida majburiy uzluksiz ekologik tarbiya va ta'limning yaxlit falsafiy va pedagogik kontseptsiyasi, shuningdek, ekologik axloqni uning asosiy tarkibiy qismi sifatida o'z ichiga olgan shaxsning ekologik madaniyatini rivojlantirishning samarali usullari yaratilishi kerak. Maktabgacha yoshdagi bolalarda ekologik dunyoqarashni shakllantirish muammolari zamonaviy ta'limning muhim yo'nalishidir. Ushbu tadqiqot nafaqat ushbu muammoning dolzarbligini, balki vaziyatni o'zgartirish uchun shoshilinch choralar ko'rish zarurligini ham ochib berdi.

Erta yoshda ekologik dunyoqarashni shakllantirishning ahamiyati nafaqat texnikaning jadal rivojlanishi, balki tobora kuchayib borayotgan ekologik

muammolar bilan ham bog‘liq. Bolalar o‘rtasida ekologik ta’limga erta kirishish sayyora kelajagi uchun mas’uliyatini tushunadigan yangi avlodni shakllantirishning kaliti bo‘lishi mumkin.

Shuni ta’kidlash kerakki, ekologik dunyoqarashni shakllantirish muammolarini hal qilish ta’lim muassasalari, ota-onalar va butun jamiyatning birgalikdagi sa’y-harakatlarini talab qiladi. Bu jarayonda ekologik tafakkurni rivojlantirishga qaratilgan ta’lim dasturlarini tizimli amalga oshirish asosiy o‘rin tutadi.

Kelajakdan umid - bugungi kun bolalari samarali ekologik ta’limga ega bo‘lib, tabiatni asrashning faol targ‘ibotchilariga aylanadi. Bu bizning sayyoramizning barqaror va muvozanatli kelajagini ta'minlaydi, bu erda har bir inson atrof-muhitni saqlashdagi o'z rolini tushunadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

- 1.O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining “Maktabgacha ta’lim va tarbiyaning davlat standartini tasdiqlash to‘g‘risida” 2020 yil 22 dekabrda 802-sonli qaroriga 1-ilova Maktabgacha ta’lim va tarbiyaning Davlat Standarti.
- 2.“O‘zbekiston Respublikasining ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo‘yiladigan davlat talablarini tasdiqlash haqida”gi O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha Ta’lim Vazirining buyrug‘i. Ro‘yxat raqami № 3032. 03.07.2018-y.
3. “Илк кадам” Мактабгача таълим муассасасининг Давлат ўқув дастури Тошкент – 2018 й.
4. Sh.M. Mirziyoyev-“Yangi O‘zbekiston Strategiyasi”-Toshkent-2021. 4. Kayumova.N.M.-“ Maktabgacha pedagogika.” T.: TDPU -2013 y. O‘quv qo‘llanma.
5. Kamilova, G. A, Ro`zieva Z E, Botirova. Nyu A. Maktabgacha talim tashkilotlarida bolalarni ekologik-gigienik tarbiyalash imkoniyatlari. Maktabgacha

talim-Maktab- Oliy talim konsepsiyasi muammo, yechimlar va istiqbollar xalqaro ilmiy-amaliy anjuman materiallari. Buxoro. 2022 yil. 46-48 betlar.

6. Suyunova Matluba Abdusaidovna. Maktabgacha yoshidagi bolalarda ekologik dunyoqarashni shakllantirishning psixologik-pedagogik jihatlari//Muallim hem uzluksiz bilimlendirio‘. Ilmiy-metodikaliq jurnal.- Nekis. 5/1-сah 2023.326-331 b

7. Suyunova Matluba Abdusaidovna. Maktabgacha yoshidagi bolalarda ekologik dunyoqarashni shakllantirish//Научный фокусю2023 у.1 sentyabr.18-23 b